

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.052.051

Національного університету
«Львівська політехніка»
79007, м. Львів, вул. Бандери, 12

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Єсімова Сергія Сергійовича на дисертаційне дослідження Смотрича Дмитра Володимировича «Процесуально-правові засади виконання судових рішень в адміністративних справах», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Одним з основних обов'язків кожної держави є забезпечення особі, права та свободи якої порушені, ефективних засобів захисту. В Україні створені та функціонують різноманітні механізми захисту прав громадян, відновлення їх порушених прав, відшкодування спричиненої шкоди. З-поміж цих механізмів значну роль відіграють суди. Від стану та дієвості судової системи не в останню чергу залежить міцність та сила держави.

З прийняттям нашою державою стратегічного вектора розвитку, пов'язаного із входженням до європейської спільноти, формуванням соціальної, демократичної та правової держави в стані реформування перебувають практично всі без винятку галузі судової діяльності. У зв'язку з цим виникає чимало теоретичних проблем, від правильного вирішення яких залежить і форма, і зміст майбутнього українського судочинства загалом.

Натомість, створення в Україні ще одного виду спеціалізованих судів на чолі з Вищим адміністративним судом є безумовним визнанням державою особливої важливості та актуальності правовідносин у сфері управлінської

діяльності. Адже, адміністративна юстиція є невід'ємним атрибутом правової держави, спрямованим на забезпечення верховенства права, судового захисту конституційних прав і особистих свобод громадян, судового контролю за правомірністю актів органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, вирішення спорів адміністративного характеру між громадянами та органами, які здійснюють публічно-владні повноваження.

Водночас, розбудова системи судів з урахуванням принципу спеціалізації є не тільки конституційною вимогою, але й свідченням демократизації судової гілки влади, підтвердженням європейських прагнень українського народу. На практиці побудова судової системи за принципом спеціалізації свідчить про те, що розгляд справ певних категорій здійснюється більш кваліфікованими суддями в окремій галузі законодавства та практики його застосування, сприяє поглибленню знань суддів, підвищенню їх професіоналізму та більш надійному захисту прав і свобод людини.

З огляду на викладене надзвичайної актуальності набуває дослідження проблематики процесуально-правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах, проведеного Д. В. Смотричем. На користь актуальності і своєчасності теми дисертаційного дослідження свідчить також і та обставина, що комплексно проблематика процесуально-правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах в нових економічних, політичних і правових реаліях сучасності в Україні ще не досліджувалася.

Викладене дає підстави стверджувати, що актуальність наукового дослідження Д. В. Смотрича «Процесуально-правові засади виконання судових рішень в адміністративних справах», яке й присвячене вирішенню вказаних вище проблем, не викликає жодного сумніву. За своїми масштабами, проблемністю, суспільною і науковою значимістю обрана тема дослідження цілком відповідає проблематиці дисертації зі спеціальності 081 «Право».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Д. В. Смотрича визначається тим, що вони підтверджені певними науковими доказами, емпіричними

фактами і є переконливими.

Автор поставив собі за мету вирішити наукове завдання, яке полягає у тому, щоб визначити адміністративно-процесуальні засади виконання судових рішень в адміністративному судочинстві та розробити рекомендації щодо удосконалення процесуального законодавства у сфері регулювання виконання судових рішень в адміністративному судочинстві. Для досягнення поставленої мети, ним було сформовано вирішення певного кола завдань, а саме: визначити поняття та особливості виконання судових рішень в адміністративному судочинстві; окреслити систему процесуально-правових гарантій забезпечення виконання судових рішень в адміністративних справах; розробити класифікацію способів виконання судових рішень в адміністративних справах; виявити особливості виконання судових рішень в окремих категоріях адміністративних справ; охарактеризувати процесуальний статус суб'єктів виконання судових рішень в адміністративних справах; проаналізувати зарубіжний досвід у сфері виконання судових рішень в адміністративних справах та визначити способи його застосування для удосконалення процесуального законодавства України; охарактеризувати процесуальні засоби, які може застосовувати суддя з метою забезпечення належного виконання судових рішень в адміністративних справах; визначити проблеми та запропонувати способи вдосконалення порядку виконання судових рішень в адміністративних справах.

Така постановка мети та відповідних завдань вимагала проведення системного аналізу інституту виконання судових рішень в адміністративних справах та з'ясування його поняття, змісту та особливостей; розкриття процесуально-правових гарантій забезпечення виконання судових рішень в адміністративних справах; характеристики способів та правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах; розкриття етапів виконання судових рішень в адміністративних справах; з'ясування особливостей виконання судових рішень в окремих категоріях адміністративних справ; характеристики суб'єктів виконання судових рішень

в адміністративних справах; вивчення європейського досвіду у сфері виконання судових рішень в адміністративних справах; вивчення судового контролю та інших процесуальних засобів забезпечення виконання судових рішень в адміністративних справах; окреслення проблем, що виникають у процесі виконання судових рішень в адміністративних справах та способів їх вирішення тощо.

Зміст дисертаційної роботи, характер висновків, до яких прийшов автор та зміст запропонованих ним рекомендацій свідчать, що дисертант зумів досягти поставленої мети, яку поставив перед собою.

Звертає на себе увагу різнобічна апробація результатів наукового дослідження: вони багаторазово доповідалися на авторитетних наукових та науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах, засіданнях круглих столів; викладаються в навчальному процесі в навчальних закладах при підготовці юридичних кадрів; використовуються у судовій практиці, а також у нормотворчій діяльності.

При виконанні дисертаційного дослідження використана значна кількість теоретичних робіт, які мають те чи інше відношення до аналізованої проблематики. Автор широко оперує роботами не лише вітчизняних, а й зарубіжних науковців-адміністративістів, працями з теорії права, інших наукових дисциплін.

Літературні джерела використовуються критично, ведеться аргументована полеміка з науковцями та практикаками. Вільне володіння надбаннями наукової думки не лише показує належний рівень вже проведеного дослідження, а й свідчить про високий потенціал автора.

Достатньою є й емпірична база. Задеклароване вивчення матеріалів правозастосовної практики дало підстави для аналізу і репрезентативних висновків.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації досягнута шляхом аналізу зібраного теоретичного та емпіричного матеріалу завдяки використанню різноманітних

методів наукового пошуку. Належна методологія дослідження також є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків та результатів, викладених у дисертації.

Новизна положень та висновки, які виносяться на захист і заявлені як такі, що становлять наукову новизну є дійсно такими. Дисертація є комплексним дослідженням основних аспектів виконання судових рішень в адміністративному судочинстві в контексті євроінтеграційного розвитку держави.

Висуваючи вказану загальну ідею та розглядаючи її окремі аспекти, дисертант сформулював низку особистих висновків, пропозицій та рекомендацій, які теж характеризуються науковою новизною і загалом вирішують важливе теоретичне та практичне завдання.

Зміст дисертації. Дисертація, загалом, є завершеною працею, в якій у логічній послідовності розкрита мета і завдання дослідження, складається з анотації, вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків..

У контексті дослідження питань, що становили проблематику дисертаційного дослідження, автор аналізує питання визначення поняття «виконання судового рішення», та зауважує, що у буквально-логічному розумінні «виконати судове рішення» означає втілити його у життя, реалізувати на практиці. Таке втілення в адміністративному судочинстві досягається шляхом виконання суб'єктом владних повноважень, який є відповідачем у справі, своїх обов'язків, зміст яких визначений у судовому рішенні, яким закінчено розгляд адміністративної справи та яке набуло законної сили. Крім того, виконанню може підлягати судове рішення, яким вирішено певне процесуальне питання. У такому разі суб'єктом виконання може бути учасник справи або інший суб'єкт, якому адресоване процесуально-судовий припис (с. 27-29).

Розглянуті наукові підходи до розуміння виконання судового рішення в адміністративному судочинстві дозволили дисертанту стверджувати, про те,

що вони відповідають процесуальній концепції, за якої на перший план виходять процесуальні характеристики інституту виконання судового рішення. Основними перевагами цієї концепції є те, що вона розкриває процесуальний зміст виконання судового рішення, тобто дії суб'єктів, спрямовані на реалізацію конкретного судового рішення, втілення його у життя, пояснює особливості процесу такого виконання, форми та порядок виконання тощо.

Водночас, автор зазначає, що недоліком такого підходу є неврахування самої сутності інституту виконання судового рішення, яка виявляється у правовій природі адміністративного судочинства. Тому, не заперечуючи важливості процесуальної концепції розуміння інституту виконання судового рішення в адміністративному судочинстві, автор вказує, що у науковій літературі зустрічається так званий матеріально-правовий підхід до визначення досліджуваного інституту (с. 34-36).

Розглядаючи процесуально-правові гарантії забезпечення виконання судових рішень в адміністративних справах Смотрич Д. В. слушно зауважує, що встановлена процесуальним законодавством можливість притягнення керівника суб'єкта владних повноважень та інших посадових осіб, відповідальних за виконання судового рішення, до юридичної відповідальності є гарантією забезпечення своєчасного, без необґрунтованих зволікань, виконання судового рішення, яке набуло законної сили. Тобто встановлення юридичної відповідальності передусім переслідує мету спонукати суб'єкта владних повноважень виконати судові рішення у добровільному порядку (с. 54-56).

Аналізуючи способи та правові засади виконання судових рішень в адміністративних справах дисертант обґрунтовано доводить, що поняття «порядок» та «спосіб» виконання судового рішення, співвідносяться між собою як загальне та конкретне, тобто порядок відображає послідовність виконання певної системи дій, а спосіб – конкретну систему дій у межах визначеного порядку, спрямованих на виконання зобов'язань, встановлених у

резолютивній частині судового рішення (с. 60-61).

Автор слушно наголошує на тому, що КАС України запроваджено нове поняття – «примирення». На етапі виконання судового рішення примирення можливе у двох формах – це заява про примирення, яку укладають сторони виконавчого провадження, або заява, надана стягувачем щодо відмови від виконання рішення суду в примусовий спосіб (с. 88-89).

Констатується на тому, що особливість виконання судових рішень щодо боржників – колегіальних суб'єктів публічного управління, обумовлена тим, що відповідальність за таке виконання втрачає персоніфікований характер, а тому застосувати заходи державного примусу під час здійснення виконавчого провадження до всього органу стає проблематичним. Це стосується, у першу чергу, тих рішень, виконання яких носить немайновий характер, а полягає у зобов'язанні відповідного суб'єкта прийняти певне рішення або вчинити певну дію (с. 99).

Заслуговують на увагу особливості виконання судових рішень щодо стягнення коштів з бюджетів, якими є те, що державний виконавець позбавлений можливості самостійно здійснювати списання коштів за виконавчими документами, оскільки стягнення коштів з державного бюджету покладається безпосередньо на державний орган, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, відповідно до того, в якому порядку надходять виконавчі документи (с. 118).

Цікавим є підхід дисертанта стосовно розуміння судового контролю та інших процесуальних засобів забезпечення виконанням судових рішень в адміністративних справах (підрозділ 3.2).

Заслуговують на увагу й інші положення викладені у дисертації, сформовані у висновках та положеннях наукової новизни.

Варто звернути увагу на слушні пропозиції щодо внесення змін і доповнень до норм чинного законодавства, яке регламентує діяльність адміністративних судів та порядок розгляду публічно-правових спорів і виконання судових рішень в адміністративних справах.

Отож, поряд з висвітленням загальнотеоретичних положень в дисертації розглядається значна кількість питань прикладного характеру, які стосуються процесуально-правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах.

Матеріали дослідження всебічно викладені у 12 працях, а саме 4 наукових статтях, 3 з яких – у періодичних наукових виданнях іноземних держав (Словенія) та 6 тезах виступів на науково-практичних заходах. Ці праці видані протягом 2017 – 2020 років, що є свідченням того, що розробка проблеми, якій присвячена дисертація, здійснювалася тривалий період. Свідченням належного рівня публікацій Д. В. Смотрича за темою дисертації є те, що вони увійшли в науковий обіг, на них є посилання в монографіях, статтях інших авторів. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційного дослідження.

Висновки дисертанта щодо значущості його праці для науки і практики видаються правомірними.

Дисертація Смотрича Дмитра Володимировича містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання, а також забезпечують розв'язання цілої низки практичних питань, що виникають у сфері адміністративного судочинства, зокрема тих, що стосуються процесуально-правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах. Викладені в ній наукові положення заповнюють низку прогалів, які існують в теорії адміністративного права і процесу та нормативно-правовій базі, є основою для проведення подальших досліджень, вдосконалення правозастосовної та судової діяльності, юридичної освіти.

Відтак, найбільш важливі наукові та практичні результати дослідження процесуально-правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах мають різнопланове значення для юридичної науки та практики і можуть бути використані у правозастосовній діяльності, у навчально-методичній роботі, у науково-дослідній сфері та у нормотворчій діяльності.

Водночас, у рецензованому дисертаційному дослідженні є положення,

які відносяться до категорії дискусійних і потребують додаткового обґрунтування та аргументації, а також ті, що викликають певні заперечення.

1. Досить слушно дисертант підкреслює те, що однією з причин недостатньої ефективності системи виконання судових рішень є замалий досвід правового регулювання системи суб'єктів виконавчого провадження як складової інституту адміністративного права, що сприяє неналежному та несвоєчасному виконанню рішень судів та інших органів та стає однією з головних причин падіння авторитету судової влади. А також наголошує на гострій необхідності звернення до зарубіжного досвіду здійснення виконавчого провадження та потреби його застосування в Україні. Однак, з дисертації не зовсім чітко виявляється позиція автора щодо того, який досвід був би найдоцільніший для нашої держави.

2. Варто звернути увагу на те, що висновки до третього розділу носять дещо формальний характер, не повною мірою відображають здобутки дисертанта і тим збіднюють результати, яких дійшов дисертант, зокрема щодо проблем, які виникають у процесі виконання судових рішень в адміністративних справах та способів їх вирішення. Підрозділ 3.3 містить багато положень, які могли б стати певними узагальнюючими результатами.

3. Розглядаючи питання способів та правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах, автор звертає увагу на інших умовах добровільного виконання судового рішення. Зокрема, автор акцентує на тому, «що стосується відсутності у відповідача – суб'єкта владних повноважень права приймати відповідні рішення або діяти встановленим у судовому рішенні способом, то такі обставини можуть бути перешкодою для виконання судового рішення, якщо вони виникли у разі настання певних змін у діяльності суб'єкта владних повноважень, однак на момент винесення судового рішення їх існування є сумнівним». В обґрунтування цієї думки дисертант зазначає, «що суд, приймаючи рішення у справі, в якій суб'єкта владних повноважень зобов'язує вчинити певні дії або ухвалити відповідне

рішення, передусім надає правову оцінку тому, чи зобов'язаний відповідач у силу приписів законодавства вчиняти відповідні дії та приймати рішення, тобто чи є у нього відповідні повноваження. Відтак, якщо у відповідача відсутні на момент винесення судового рішення відповідні повноваження, тобто він не зобов'язаний виконувати дії або приймати рішення, про які просить позивач, то ймовірно суд відмовить у задоволенні такого позову». Вважаємо, що ця теза потребує додаткового обґрунтування під час публічного захисту.

4. Дисертант зауважує, що Україну можна віднести до країн зі змішаним типом виконавчої системи. З огляду на це, у контексті проведеної реформи органів, що забезпечують виконавче провадження, не зайвим було б звернути увагу на компетенцію цих органів та визначити чи достатньою вона є для виконання усіх функцій, що покладені на цю інституцію щодо виконання судових рішень в адміністративних справах.

Водночас, більшість висловлених зауважень мають дискусійний характер, потребують додаткових пояснень або аргументації і в значній мірі не впливають на високий рівень положень і висновків дисертаційного дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Висловлені зауваження не перешкоджають позитивному ставленню до виконаної Д. В. Смотричем дослідницької роботи, а здійснений автором творчий пошук заслуговує на повагу і позитивну підтримку.

Рецензована дисертація вирішує конкретне науково-прикладне завдання, містить раніше не захищені положення, які є особистими напрацюваннями автора, мають наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку питання процесуально-правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах, та загалом адміністративно-процесуальної науки.

На підставі викладеного вважаю що дисертація Смотрича Дмитра Володимировича на тему: «Процесуально-правові засади виконання судових рішень в адміністративних справах» є завершеною самостійною

кваліфікаційною науковою працею, яка за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій відповідає положенням Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а її автор – Смотрич Дмитро Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

Доцент кафедри адміністративно-правових

дисциплін юридичного факультету

Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

С. С. Єсімов

